

Hendrik Conscience en de „Zuidnederlandse Maatschappij van Taalkunde”

door

Dr. Gilbert DEGROOTE

Op 3 december 1962 was het honderdvijftig jaar geleden dat Hendrik Conscience werd geboren.

Ook ons Genootschap wenst zich aan te sluiten bij al degenen die bij die gelegenheid hulde hebben gebracht aan de figuur, het werk en de nationale betekenis van de grote Vlaamse verteller. Hendrik Conscience behoorde immers, samen met J.F.J. Heremans, J.A. de Laet, F. de Cort, P. Willems, J. van Beers, E. Hiel, E.H. Th. Roucourt, P. Génard, E.H. J. Bols, M. Roosees e.a. tot de eerste leden van onze Vereniging, nl. sedert 6 februari 1870.

Uit de verslagen, die in het archief van de Maatschappij berusten, blijkt niet dat H. Conscience een bijzonder werkzaam lid is geweest. Zijn belangstelling ging uiteraard minder naar taalkundige problemen, die toen bestendig voorwerp van de besprekingen waren. Bovendien nam hij juist in die tijd, om gezondheidsredenen, wegens overwerk of innerlijk leed zo weinig mogelijk deel aan openbare vergaderingen en bijeenkomsten. Wel komt hij enkele malen voor op de „Lijst der leden volgens de orde van hunne spreekbeurt”. De verslagen vermelden niet of hij ooit de 10 F „boete” heeft moeten betalen, die voorzien was „in het geval een spreker zijn beurt niet vervult”. Ook worden wij er niet van op de hoogte gebracht of hij ooit presentiegeld heeft ontvangen, dat „de 10 francs per zitting niet mag overtreffen, dat als schadeloosstelling is bedoeld en berekend wordt volgens het te doorlopen getal kilometers”.

Herhaaldelijk heeft hij vergaderingen bijgewoond. Veel tussenkomsten van hem staan er niet genoteerd. Wel wordt op 23 april 1871 meegedeeld dat het voorstel van H. Conscience, een subsidie van 100 F te zenden aan het Comité te Hamburg dat „de betooging ter eere van Hoffmann von Fallersleben” organiseert, wordt aangenomen.

We wensen er echter vooral aan te herinneren dat H. Conscience, gedurende zijn laatste levensjaren, Erevoorzitter van onze Maatschappij is geweest. Het verslag van de vergadering van 23 april

1879 vermeldt immers : „In vervanging van den diepbetreurden hoogleeraar J.H. Bormans, Eerevoorzitter onzer Maatschappij, wordt het Eerevoorzitterschap aan den Heer Hendrik Conscience met algemeene toejuiching aangeboden”.

De Zuidnederlandse heeft ongetwijfeld ook actief deelgenomen aan de machtige viering van Conscience in 1881, naar aanleiding van de publicatie van zijn honderdste boekdeel. In het verslag van de vergadering van 19 april 1881 lezen we : „Op de vraag van den Heer De Laet 'of en hoe de Maatschappij zal deelnemen aan de feestviering ontworpen ter eere van Hendrik Conscience' zegt de Heer Heremans dat hij, na de zitting, te Brussel inlichtingen zal nemen, waarnaar het Bestuur zich dan kan regelen”. Pol de Mont noteert in zijn verslag van de vergadering van 17 juli 1881 : „Op voorstel van den heer P. Willems, stemt de maatschappij eene toelage van *honderd franken*, voor de volkshulde aan Conscience, eerevoorzitter der Maatschappij”.

Het overlijden van H. Conscience werd door de Voorzitter, Prof. P. Willems, op de zitting van 9 december 1883 herdacht : „De Heer Voorzitter herinnerde den leden het overlijden van den Heer H. Conscience, Eerevoorzitter der Maatschappij, en brengt eene laatste hulde aan den begaafden en diepbetreurden afgestorvene. Op zijn voorstel, stemt de vergadering, dat een brief van deelneming in den rouw, naar de familie van Conscience zal gestierd worden”.

Pol de Mont, die sedert 17 juli 1881 secretaris was van de Zuidnederlandse Maatschappij, stelde, volgens de toenmalige gewoonte om de drie jaar een synthetisch overzicht van de werkzaamheden te publiceren, een dergelijk verslag op „voor de jaarentrits 1882-83-84”. Hij besloot de voorlezing ervan op de vergadering van 6 december 1885 als volgt : „Ten slotte valt mij nog de pijnlijke taak te beurt, onze medeleden te herinneren aan het overlijden van twee onzer verdienstelijkste leden, den Heer H. Conscience, Eerevoorzitter der Maatschappij, ontslapen den 10 September 1883, en den Heer Heremans, die onzen grooten romanschrijver in zijn eereambt was opgevolgd, gestorven den 13 Maert 1884”.

De genegen herinnering aan H. Conscience en zijn oeuvre leefde voort in de kring van de Zuidnederlandse... Volgens een verslag van de zitting op 15 april 1888, onder voorzitterschap van Prof. P. Willems, legde een niet nader genoemd lid deze blijkbaar opgewonden verklaring af, waaraan trouwens door de Maatschappij een gunstig gevolg werd gegeven : „Een lid vraagt het woord om de aandacht der Maatschappij te roepen op eene *schooluitgave* van Conscience „Wat eene Moeder lijden kan”, door het huis A.N. Lebegue en Cie van Brussel geleverd. Die uitgave — zegt hij — is

versierd met de platen der eerste uitgave, hetgeen ik in een schoolboek (als zij niet volstrekt noodzakelijk zijn) voor zeer nadelig houd. Doch wat veel erger is, zij krioelt van fouten. Dewijl Conscience na 1864 eene herziene uitgave van dit werkje heeft laten verschijnen, heeft niemand het recht de door hem afgekeurde fouten en onvolmaaktheden opnieuw uit te geven; en zulks doen echter de Brusselsche uitgevers. Doch zij herdrukken eigenlijk niet eene der vroegere uitgaven, maar zij nemen fouten uit de eerste, veranderingen of verbeteringen uit de latere uitgaven, flansen er op eigen gezag nieuwe brokken en onhebbelijke drukfouten tusschen, nemen een handvol zin- en toontekens en zaaien die, klinkt het niet zoo botst het, over de bladzijden heen en : ziedaar! ziedaar! eene nieuwe schooluitgave van „Wat eene Moeder lijden kan”, het pereltje aan de kroon van onzen grooten, onzen wereldberoemden Conscience! Met wie houdt men hier den spot? Ik zal in niet meer bijzonderheden afdalen, maar ik eindig met het verlangen uit te drukken, dat de Zuidnederlandsche Maatschappij de aandacht der hoogere Overheid inroep op deze uitgave, welke niet als schoolboek zou mogen gedeeld worden.

De Maatschappij betreurt die zaak, en beslist, dat een afdruksel van het tegenwoordig verslag aan den Verbeteringsraad zal gezonden worden”.

In het gezamenlijk verslag over de jaren 1886-'88, dat op 5 mei 1889 werd uitgebracht, kwam de secretaris op die tussenkomst terug en drukte daarbij krachtig de wens uit : „Mochte de veropenbaring dier schandige verminking van Conscience's meesterwerk de onhandige uitgevers voortaan tegenhouden!”

Uit deze enkele trekken uit het verleden van onze Maatschappij blijkt vooral dat H. Conscience haar in het ere-voorzitterschap de luister en het prestige van zijn beroemde naam heeft geschonken. Daarom heeft hij recht op de uitdrukking van onze waardering bij deze honderdvijftigste herdenking van zijn geboortejaar.